

Kontorsytor på övre vindsvåningen med rumsbildningar.

Pardörr i spegelutförande med ursprungliga foder och gångjärn.

Innerdörrar i spegelutförande har i vissa fall bevarats även till WC.

Snickerier i och i anslutning till öppningar i hjärtväggar är till största delen ursprungliga.

Exempel på där ett glasat entréparti satts in mellan trapphus och lokal.

Överljus i korridorvägg. Snickerierna i öppningarna har stor betydelse för kontorsplanens karaktär.

Fransk balkongdörr.

Exempel på icke ursprunglig dörr i hjärtmuren.

Fönsterparti med fransk balkongdörr.

Fönsternisch i nedre vindsvåning i anslutning till kontorsentré. Detta läge motsvarar fönster- och balkongpartiet på bilden intill. Här i anslutning till trapphuset finns särskilt bearbetade lösningar som varierar plan för plan beroende på yttermurens dimensioner.

Fönster i gatuplan med djup fönsternisch. Murverket är kraftigast i byggnadens nedre del.

Takfönster från renoveringen 1999-2003.

Gångjärn innerdörr i karaktäristiskt utförande från 1900-talets första del.

Väggpanel bakom radiator. Byggnaden var utrustad med vattenburen centralvärme och radiatorer då den uppfördes. Samtliga radiatorer har bytts ut mot nya som är relativt väl anpassade till arkitekturen.

Invändig trapp till övre vind, tillkommen i början av 2000-talet.

Öppen spis med geometriska former och eldstadsplan av gotländsk kalksten. Denna enda spis i byggnaden har sannolikt tillkommit vid 1900-talets mitt.

Takkonstruktionen är uppbyggd av virkesdelar som numrerats.

Kulturvärden Uppfinnaren 2

Ett nav i militärväsendet

När detta multifunktionella militära byggnadsverk uppfördes var det efter årtionden av remarkabel byggenskap för det svenska försvarsväsendet. Från 1870-talet och några årtionden framåt byggdes den absoluta merparten av de stora regementsområdena runt om i landets städer. De monumentala kasernmiljöerna satte sin prägel på residensstäder och andra orter. Ofta uppfördes de, likt Generalitetshuset, efter ritningar av fortifikationsförvaltningens arkitekt Erik Josephson. Många har ett gestaltningsmässigt släktskap med Generalitetshuset eftersom det är vanligt att de lånat stilmässiga drag från den svenska stormaktstidens arkitektur.

Genom sin funktion som hemvist för generalstaben blev byggnaden kronan på verket för denna omfattande byggverksamhet som moderniseringen av försvaret genomgick. Byggnaden hade tidigare en funktionell men numera en symbolisk relation till kasern-etablissemangen och regementena ute i landet.

En av etableringarna på Östermalm

I ett stockholmsperspektiv är byggnaden del i det nät av militära anläggningar som präglade Östermalm och Gärdet och som fortfarande utgör betydelsefulla inslag i denna del av staden. När byggnaden uppfördes var bl.a. artilleriregementet vid Valhallavägen och Svea och Göta Livgarden vid Linnégatan m.fl. ännu verksamma. Generalitetshuset blev ett storslaget komplement till dessa anläggningar och en förnyelse av den militära tyngdpunkten i staden. Även om den stora merparten av anläggningarna nu frånträtts och används för civila verksamheter är det militära arvet på Östermalm ett utpekat uttryck i riksintressebeskrivningen. Det finns också en kontinuitet fram till idag med Försvarsmaktens nuvarande högkvarter i närheten.

Akademi och arkiv

Sett till sin historiska funktion är byggnaden som säte för generalstaben och senare för andra ledningsfunktioner inom försvaret av störst intresse. Som sådan är byggnaden uttryck för riksintressebeskrivningens uttryck stabs- och förvaltningsbyggnader. Värt att påpeka är att byggnaden inte var en renodlad förvaltningsbyggnad – den är del i historiken om landets högskoleväsende och del i krigsarkivets utveckling. Genom dessa funktioner har byggnaden också koppling till riksintressets uttryck det vetenskapliga och intellektuella livets byggnader och miljöer från skilda tider.

Själva skalan ett värde

Byggnaden var på 1920-talet ett av de största kontorshusen i landet och bör betraktas som kulturhistoriskt intressant även i den bemärkelsen – som ett exempel på utvecklingen av kontors- och förvaltningshusbyggandet under 1900-talet.

Del i institutionsbälte

Längs Valhallavägen ligger institutionerna tätt. Med insprängda bostadsområden sträcker de sig från f.d. Konstfack längst österut på Valhallavägen längs gatans hela längd och vidare upp mot Brunnsviken och Norra Djurgården. Denna koncentration av skolor, sjukhus, regementen etc. har givit upphov till benämningen Institutionsbältet och är ytterligare en utpekad del av riksintresset som har beröringspunkter med Uppfinnaren 2. Generalitetshuset ingår i en liten utlöpare av institutioner på Valhallavägens södra sida. Denna grupp består i övrigt av Östra Real, Östermalms brandstation och Patent- och Registreringsverket som frontar detta kluster mot Valhallavägen.

Att Generalitetshuset ingår i denna grupp ger en särskild arkitektonisk inramning åt byggnaden. Den arkitektoniska klassen är mycket hög i fråga om Östra Real (ark. Carl Westman) och Patentverket (ark. Ragnar Östberg). Grannbyggnaderna är relativt samtida med den militära anläggningen. Samtliga verk uppvisar dock tydliga individuella drag och skillnaderna belyser ytterligare dessa påkostade anläggningars arkitektoniska särdrag.

Välbevarad stenstad

Något som ytterligare stärker värdena som Generalitetshuset har i relation till sin kontext är att det är en institutionsbyggnad som är uppförd samtidigt som omgivande stenstadsbebyggelse. Området är en helhetsmiljö från 1900-1920-talen, något som tillför pedagogiska aspekter till kulturvärdet. Här framgår tydligt hur ämbetsbyggnaden förhåller sig ifråga om disposition och uttryck gentemot de omgivande, välbevarade stenstadshusen.

Unik men släktingar på kontinenten

I sin uppbyggnad med staketomgärdad innergård och flyglar och i det överlastade formspråket har byggnaden ingen direkt motsvarighet i landet. Denna typ av disposition för ämbetsbyggnader och arkitekturen med maktsymbolik är vanligare i kontinentens storstäder, exempelvis Wien. Denna koppling till det internationella stenstadsbyggandet bedöms vara av kulturhistoriskt intresse.

Stormaktstiden som förebild

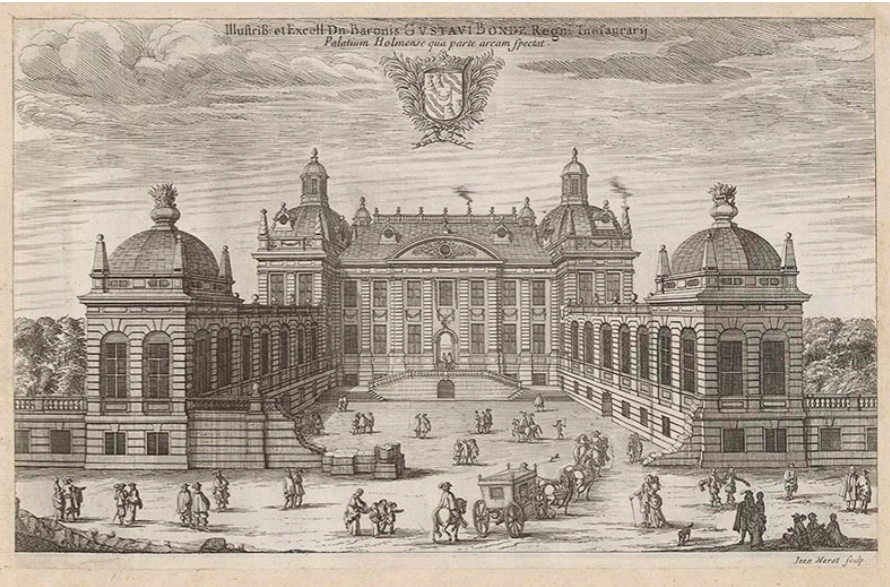
De internationella förebilderna till trots så knyter byggnaden an till den svenska stormaktstiden. Generalitetshuset planerades under en epok präglad av nationalism och nationalromantik och för den svenska militärmakten var det självklart att blicka tillbaka mot 1600-talet då Sverige var en stormakt i jakt på förebilder. Perioden var starkt omhuldad och hade dessutom ett arkitektoniskt arv som var gångbart att inspireras av.

Josephson lät utforma byggnaden som en traditionell institutionsvolym och maximerade byggnadsytan i enlighet med hur man i övrigt hanterade byggrätterna i innerstaden under denna epok. Denna volym lät han drapera

i en dräkt med tydliga associationer till 1600-talet. Hit hör de magnifika kolonnerna i burgsvikssandsten, ornamentik i form av festonger och stridshjälmar, inskriptionstavlan i byggnadens mittparti som sannolikt är inspirerad av Riddarhuspalatsets inskriptioner, samt det för den svenska barocken så karaktäristiska säteritaket.

Trapphusen är också påtagligt influerade av det svenska 1600-talets praktfulla men ändå strama entréhallar. Huvudtrapphuset med sin utmejslade och konsekventa karaktär av stram svensk barock torde ha få motsvarigheter.

De starka banden till 1600-talet och stormaktstiden bedöms addera arkitekturhistoriska och samhällshistoriska värden till byggnadens övriga värden.

Bondeska palatset i Suecia Antiqua et Hodierna.

Bancohuset, Gamla stan. Kalkstensgolv, vitputsade väggar, grå detaljer och smide samt lykta - samtliga inslag som Erik Josephson lät utforma Generalitetshusets trapphus med. Statens Fastighetsverk/Åke E:son Lindman.

Erik Josephson – baktalad men betydelsefull

Erik Josephson var en av få svenska arkitekter som ritade byggnader i nybarock eller jugendbarock och med stor sannolikhet var han den som främst bemästrade denna arkitekturriktning. Han lät forma flera av de regementen han ritade i denna stil men även villor och andra byggnader där stilen och den aura den förde med sig eftersträvades. Han fick också kritik för att forma en ny tids byggnader i denna stil som av andra arkitekter ansågs föråldrad och överspelad. Två av dessa byggnader fick en framträdande roll i stadsbilden, Hovförvaltningens hus vid Slottsbacken (Europa Mindre 1) och Skandinaviska Bankens hus vid Gustav Adolfs torg (Vinstocken 1).

Josephsons samtida och yngre kollegors nedlåtande syn på hans verk uttrycktes med slagkraft. Denna kritik har länge färgat bilden av hans produktion. Idag kan det konstateras att Josephson var en mycket mångsidig arkitekt som var skicklig i fråga om att ta hand om sina uppdragsgivares behov och förverkliga deras ambitioner. Hans verkförteckning är imponerande och han är en av de arkitekter som haft störst betydelse för Stockholms stadsbild. Generalitetshuset är en av de byggnader som bidrar till detta.

Kvarteret Vinstocken har vissa likheter med Generalitetshuset. Wikipedia/Holger Ellgaard.

Hovförvaltningens hus, Slottsbacken. Här var Josephson påtagligt influerad av stormaktstiden.

Solitt och gediget

Byggnaden har rejäla mått och påkostade material. Den upplevs välbyggd och utstrålar beständighet. De utvändiga materialen håller hög kvalitet och byggnaden är utvändigt ytterst välbevarad. Exempelvis är alla dörrar och portar ursprungliga och detaljer som stuprör och andra typer av plåtarbeten är i hög grad ursprungliga. Byggnaden ger ännu en mycket god bild av den arkitektoniska idén och tidens byggnadsteknik. Tilläggen i form av takkupor och takfönster är välstuderade och har liten påverkan på helheten.

Invändigt är känslan av det solida och gedigna främst knuten till trapphusen. Kontorsplanen upplevs dock rymliga, luftiga och ändamålsenliga, helt enligt uppförandetidens ideal för institutionsbyggnader.

Bruten kontinuitet

Aspekter som sänker byggnadens kulturvärden är att den inte längre inrymmer någon militär verksamhet. Kontinuitetsvärdet är sedan byggnaden ställdes om till kontorshus för många olika hyresgäster obefintligt.

Läsbarheten avseende att byggnaden inrymt Krigsarkivet och militära högskolor är också begränsad. Det framgår exempelvis inte i de trapphus som betjänade dessa verksamheter. Även rumsbildningar som hört till för dessa verksamheter specifika funktioner är svåra att läsa av på våningsplanen.

Ombyggnad 1999-2003

En anledning till att interiören upplevs enhetlig och att tidigare skillnader mellan olika funktioner inte framgår är den ombyggnad som genomfördes i början av 2000-talet. Ombyggnaden kanske inte ska kategoriseras som genomgripande, den var på många sätt varsam. Inte minst var man hänsynsfull ifråga om ventilationen. Men på ett sätt var denna förnyelse ändå genomgripande eftersom samtliga rum och ytskikt påverkades. Antalet mellanväggar som revs var också stort. Detta har försvagat autenticiteten. Ett tydligt exempel är att det lades in ny och enhetlig ekparkett i samtliga kontorsutrymmen.

Även hissarna blev påtagligt förändrade och i sitt rostfria utförande upplevs hisskorgar och hissfasader främmande i de annars historiskt präglade trapphusen.

Även gården förnyades och fick en delvis ny karaktär.

Värdebärande karaktärsdrag

Exteriör

Exteriören i sin helhet bedöms vara av särskilt värde.

Undantag gäller för:

- Fönster som bytts ut och som inte har samma egenskaper som de ursprungliga
- Skivor som använts för att sätta igen källarfönster
- Belysningsarmaturer på fasad
- Taksäkerhetsanordningar

Gård och utemiljö

- Staket och grindar mot Östermalmsgatan
- Symmetrisk uppbyggnad av gården
- Förekomst av träd i därför anordnade ytor
- Nedsänkt ljusgård på norra sidan som medger större källarfönster

Värdebärande karaktärsdrag

Interiör

Entréer och trapphus

Det finns tre huvudtrapphus och ett antal sekundära trapphus som idag har mer av utrymningskaraktär. Det finns en markant skillnad i dignitet men samtliga trapphus har ett gediget uttryck och samtliga bedöms ha särskilda kulturvärden. Kalkstensgolv, valv, pilastrar, stuckaturlister, snickerier, smideshandledare och övrigt smide skapar en helhet med tydlig 1600-talskaraktär.

Synnerligen höga värden finns i huvudlängans huvudtrapphus med rutigt kalkstensgolv. Kolonner och pilastrar samt profilerade dörröverstycken och ursprungliga takarmaturer är inslag som skiljer denna entréhall och trapphus från övriga.

I huvudtrapphuset i huvudlängan finns på vissa plan sentida anordningar där delar av trapphallarna delats av från trapphuset och tillförts lokalerna. Dessa inslag bedöms inte vara särskilt värdefulla.

Avseende hissar är endast hissgaller i smide av särskilt värde.

I trapphusen förekommer att dörrar till hyresgästlokaler bytts ut. Utbytta dörrar är inte av särskilt värde.

Värdebärande karaktärsdrag

Kontorslokaler

Kontorslokalerna består idag till stor del av tämligen stora kontorsrum som inte har mycket gemensamt med den täta rumsindelning som präglade huset under försvarets tid. Få rumsbildningar har särskilda värden i sig. Denna anpassning till modern kontorsanvändning har dock gjorts innanför korridorväggen. I de flesta fall har dörrarna lämnats kvar i sina ursprungliga lägen. Korridorerna har därför väl bibehållen karaktär och särskilt kulturhistoriskt värde då de ännu avspeglar ämbetsbyggnaden från tidigt 1900-tal.

- Korridorlösningen där äldre dörrlägen inte satts igen och dörrarna sitter kvar. Gäller samtliga plan inklusive delar av nedre vindsvåningen.
- Ursprungliga dörrar inklusive karmar och foder samt gångjärn (även WC-dörrar).
- Smygpaneler i dörröppningar.
- Smygpaneler i fönsteröppningar inklusive profilerade fönsterbrädor och foder.
- Ursprungliga fönster inklusive synliga spanjoletter.
- Ursprungliga golvssocklar.
- I vindsvåningar synliga delar av takkonstruktionen.

Att betrakta i planarbetet

Uppfinnaren 2 har synnerligen höga kulturvärden och är belägen i ett kulturhistoriskt sammanhang som förstärker byggnadens kulturvärden och där den i sin tur har stor betydelse för kulturmiljön i omgivningen. I samband med detaljplaneläggning bör det därför noga övervägas hur ett långsiktigt skydd för byggnaden och dess kulturvärden kan säkerställas genom planbestämmelser.

Eftersom exteriören är synnerligen välbevarad bör bestämmelser utformas så att handlingsutrymmet för ändringar blir begränsat. Eftersom många byggdelar är ursprungliga och av hög kvalitet, exempelvis portar och dörrar, bör skyddsbestämmelser övervägas för att så långt som möjligt säkerställa att ursprungligt material och utförande bevaras.

Byggnaden har genomgått en ovanlig fönsterrenovering där nya ytterbågar monterats i ursprungliga karmar och kopplats samman med ursprungliga innerbågar. Även efter denna väl utförda insats är byggnadens fönster av särskild betydelse och värda att skydda. Inifrån upplevs fönstren intakta och de har stor betydelse för byggnadens helhetsintryck och kulturvärden.

Att fasadens ornament och utsmyckning kan bevaras och att inte ytterligare skulptural utsmyckning demonteras är av stor betydelse. Huvudentréns utvändiga kolonner av gotländsk sandsten är synnerligen påkostade och väl utförda. Det är väl känt att den gotländska sandstenen är vittringsbenägen. Planbestämmelser bör inte utformas på så sätt att insatser där stenen lagas, konserveras eller delar byts ut mot ny sten försvåras. Detta resonemang gäller även balustrader och konsoler på balkonger, samt andra inslag i sandsten.

Ovan kolonnerna finns inskriptionstavlan med den latinska sentensen. Denna bör omfattas av skyddsbestämmelser och bestämmelse om underhåll som endast medger att inskriptionen behandlas med bladguld. Även kronan över det kungliga monogrammet ovanför huvudentrén bör endast underhållas med bladguld.

Det av lejon skyddade vapnet på takfoten, utfört i koppar, bör vara försett med skyddsbestämmelse för att värna originalmaterial så länge som möjligt. Underhåll och byte av delar kommer att bli nödvändigt varför bestämmelsen inte bör utformas så att det uppstår tveksamheter vid handläggning. Detta gäller för de väl utförda koppararbetena i övrigt, en betydande del av koppararbeten är profilerade och takkuporna har en särskild bearbetning. Att stuprör ska vara av koppar bör också säkerställas i plan, här är dock kontinuerligt byte av material naturligt varför bestämmelsen inte bör hindra ett sådant förfarande.

Gården har omgestaltats och bedöms inte vara aktuell för skyddsbestämmelser. Den huvudsakliga karaktären och den symmetriska uppbyggnaden bör dock vidmakthållas. Avgränsningen mot Östermalmsgatan med murpelare, smidesstaket och grindar har stor betydelse för läsbarheten kring detta som ett mer eller mindre slutet ämbetskvarter. Här är skyddsbestämmelser befogade.

Invändigt bör trapphusen, även de enklare, skyddas genom skyddsbestämmelser. Det är här som den långtgående inspirationen från 1600-talet och stormaktstidens arkitektur kommer till uttryck och det torde finnas få anledningar till ändringar av dessa gedigna miljöer. Att koppla samman lokaler på ömse

Bestämmelser bör inte hindra att dörrar till hyresgästlokaler kan bytas ut mot nya välanpassade som lever upp till krav på brand och skalskydd.

För kontorslokalerna bör det övervägs om det är möjligt att på ett rimligt sätt reglera att korridorsystemet i huvudsak bevaras och att ursprungliga snickerier bevaras såsom de hittills gjorts, dvs att dörrar som inte längre har så mycket praktisk funktion sitter kvar i ursprungliga lägen.

KÄLLFÖRTECKNING

Tryckta källor

Andersson, H.O. & Bedoire, F. (1977). Stockholms byggnader: en bok om arkitektur och stadsbild i Stockholm. (3., revid. uppl.) Stockholm: Prisma.

Boström, R.F. (2008). Ladugårdslandet med Tyskbagarbergen blir Östermalm. Stockholm: Trafik-nostalgiska förlaget.

Ericson Wolke, L. (1996). Från Munkbron till trakten invid "ett slott vid Loire": Krigsarkivets lokalfråga i ett historiskt perspektiv. Arkiv, samhälle och forskning. (1996:1, s.60-82).

Minnhagen-Alvsten, M. (red.) (2004). Kvarteret Krubban - från malmgård till myndighet och museum. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

Riksarkivet (2005). Krigsarkivet 200 år. Stockholm: Riksarkivet.

Roth, T. (2013). Försvaret av Stockholm under kalla kriget: planerna, organisationen och hotbilden mot Sveriges huvudstad. Stockholm: Svenskt militärhistoriskt bibliotek.

Statens fastighetsverk. (1999). Vinstocken. *SFV kulturvärden, 1(1999)*, 3-9. Stockholm: Statens fastighetsverk.

Internetkällor

Försvvarshögskolan

Stockholmskällan - Östermalms byggnadsinventering III

Riksantikvarieämbetet, Riksintressebeskrivningar

Stockholm stads bygg- och plantjänst

Stockholm stads översiktsplan

Wikipedia

Arkiv

Dagensnyheter

Digitaltmuseum

Digitala Stadsmuseet

Krigsarkivet

Riksarkivet

Stockholmskällan

Bilder

Tyréns Sverige AB

Tyréns Sverige AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 556194-7986

TYRÉNS